

МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ

2015 оны 07 сарын 30 өдөр

Дугаар А/301

Улаанбаатар хот

Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2, Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн 3.3.21 дэх заалт, Монгол улсын Засгийн газрын 2012 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан "Монгол улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө"-ний 238.2 дахь зорилтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Эрчим хүчний салбарын усны нормыг 1 дүгээр, Уул уурхайн салбарын усны нормыг 2 дугаар, Хүнсний салбарын усны нормыг 3 дугаар, Хөнгөн үйлдвэрийн салбарын усны нормыг 4 дүгээр, Хүнд үйлдвэрийн салбарын усны нормыг 5 дугаар, Барилгын салбарын усны нормыг 6 дугаар, Авто замын салбарын усны нормыг 7 дугаар, Биобэлдмэлийн үйлдвэрийн усны нормыг 8 дугаар, Эм бэлдмэлийн үйлдвэрийн усны нормыг 9 дүгээр, Газрын тосны салбарын усны нормыг 10 дугаар, Хөдөө ахуйн салбарын усны нормыг 11 дүгээр, Орон сууц, нийтийн байр, гэр хорооллын усны нормыг 12 дугаар, Зүлэгжүүлэлт, зам, талбайн усалгааны нормыг 13 дугаар, Нийтийн болон ахуйн үйлчилгээний газруудын ус хэрэглээний нормыг 14 дүгээр хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.

2. Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны нормыг мөрдүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг тус яамны Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т даалгасугай.

3. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан "Түр норм батлах тухай" Байгаль орчны сайдын 1995 оны 153 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Бүртгэлийн дугаар: 407/447

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

ХУУЛБАР ҮНЭН

ТЭҮГ-ЫН ДАРГА

/гарын усэгл/

/нэр/

2015 оны 07 сарын 31-ны өдөр

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 4/30 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт

ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м ³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м ³	Ахуйн хэрэгцээнд, м ³	Техникийн хэрэгцээнд, м ³
1	Эрчим хүч, дулааны үйлдвэр	- мВтцаг цахилгаан	0.42	0.04	0.006	0.37
		- Гкал дулаан	3.94	-	0.007	3.93
		- тн уур боловсруулах	1.0	-	-	1.0

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. Ашигт малтмал олборлох, баяжуулах, боловсруулахад хэрэглэгдэх усны норм

№	Ашигт малтмалын нэр	Арга	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
1	Алт /алтны шороон орд/	Угаан баяжуулах	тонн	4.0
2	Алт /алтны үндсэн орд/	- Уусган баяжуулах - Нуруулдан уусгах (цианидын уусмалын агуулга 0.2-0.4г/л)	тонн тонн	3.0 0.8
3	Хар тугалга-цайр	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	4.5
4	Зэс, молибден	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	4.1
5	Алт-холимог металл	Уусган баяжуулах	тонн	3.8
6	Газрын ховор элемент	Уусган баяжуулах	тонн	4.0
7	Зэс	Уусган баяжуулах	тонн	3.5
8	Төмөр	Нойтон соронзон баяжуулалт	тонн	3.4
9	Цайр	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	3.4
10	Гянтболд	- Гравитацийн баяжуулалт - Нойтон соронзон баяжуулалт	тонн тонн	2.8 4.0
11	Цагаан тугалга	- Гравитацийн баяжуулалт - Флотацийн баяжуулалт	тонн тонн	4.5 3.5
12	Нүүрс коксжуулах	-	тонн	2.5
13	Нүүрс шингэрүүлэх	-	тонн	10.0
14	Нүүрсний гаралтай синтетик аммиак үйлдвэрлэх	-	тонн	27.0
15	Нүүрс угаан баяжуулах	- Гравитацийн баяжуулалт - Флотацийн баяжуулалт - Хүнд орчны баяжуулалт	тонн тонн тонн	3.4 3.5 4.5
16	Хайлуур жонш, жонш	- Гар ялгалт - Флотацийн баяжуулалт	тонн тонн	2.4 3.5
17	Элс, хайрга	- Гидромеханик аргаар олборлох - Угаах	тонн тонн	22.6 20.0
18	Занар	- Далд уурхайгаас механик аргаар олборлох - Ил уурхайгаас механик аргаар олборлох - Нойтон аргаар баяжуулах - Пневматик аргаар баяжуулах	тонн тонн тонн тонн	0.17*/0.15 0.053/0.054 0.34/0.23 0.16/0.16

Тайлбар: * Эргэлтийн ус хангамжийн систем/шууд ус хангамжийн систем

2. Эрэл, хайгуулын өрөмдлөгийн усны норм

2.1. Өрөмдлөгийн усны норм

№	Өрөмдлөгийн арга, голч	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
1	Шууд угаалгатай өрөмдлөг, 89мм	100.0 тууш.метр	10.0

2.2. Шавар уусмалаар цооног цэвэрлэх (100м тутамд)

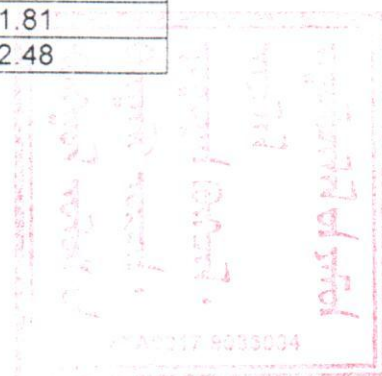
№	Цүүцний голч, мм	Ус хэрэглээ, м ³
1	125	7.3
2	150	11.0
3	200	17.0
4	250	27.0
5	300	44.0
6	350	66.0
7	400	83.00
8	450	100.0
9	500	127.0
10	550	154.0
11	600	181.0
12	650	208.0
13	700	235.0
14	750	262.0
15	800	286.0

2.3. Усаар цооног цэвэрлэх

№	Цооногийн гүн, тууш.метр	Ус хэрэглээ, м ³
1	100.0 т.м хүртэл	215.0
2	400.0 т.м хүртэл	320.0
3	400.0 т.м түүнээс дээш	440.0

2.4. Цооногийн бэхэлгээ (10.0м тутамд)

№	Бэхэлгээний яндангийн голч, мм	Ус хэрэглээ, м ³
1	146	0.14
2	168	0.24
3	219	0.32
4	273	0.40
5	325	0.48
6	377	0.58
7	426	0.65
8	476	0.79
9	530	0.90
10	630	1.13
11	720	1.81
12	820	2.48

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/30/ дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралт

ХҮНСНИЙ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м ³	Үүнээс*		
				Технологийн хэрэгцээнд, м ³	Ахуйн хэрэгцээнд, м ³	Техникийн хэрэгцээнд, м ³
1	Талх, чихрийн үйлдвэр	- тонн талх	3.5	0.7	0.8	2.0
		- тонн гоймон	4.4	1.7	0.9	1.8
		- тонн бэлэн гоймон	2.0	0.8	0.4	0.8
		- тонн чихэр	11.0	5.5	2.5	3.0
		- тонн гурилан бүтээгдэхүүн	3.2	0.5	1.7	1.0
2	Архи, пиво, ундааны үйлдвэр	- 1000л архи	14.0	0.6	0.4	13.0
		- 1000л пиво	19.8	4.2	0.4	15.2
		- 1000л жүүс	11.6	1.0	0.16	10.0
		- 1000л ундаа	12.5	0.3	1.0	11.2
		- 1000л савласан ус	10.0	1.0	1.0	8.0
		- 1000л дарс	10.9	1.4	1.5	8.0
3	Спирт, бал бурмын үйлдвэр	- 1000л спирт	15.2	1.2	0.3	13.7
4	Мах боловсруулах үйлдвэр	- тонн мах	21.5	17.6	1.2	2.7
		- 1 иж бүрдэл гэдэс	0.26	0.25	0.002	0.01
		- тонн хиам, утсан махан бүтээгдэхүүн	16.3	6.5	1.0	8.8
		- 1000ш нөөш	33.5	32.0	0.7	0.8
		- тонн бууз, банш, хагас боловсруулсан махан бүтээгдэхүүн	16.2	3.7	0.7	11.8
5	Жимс, ногооны үйлдвэр	- 1000ш 0.75л шилэнд жимсний компот	7.1	5.0	0.1	2.0
		- 1000ш 0.75л шилэнд хүнсний ногоо	9.6	7.5	0.1	2.0
		- 1000ш 0.75л шилэнд жимсний чанамал	7.3	5.1	0.2	2.0

6	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр**	- 1000л сүү	9.3	5.2	0.1	4.0
		- 1000л өтгөрүүлсэн сүү	25.4	5.2	0.2	20.0
		- тонн цөцгий	27.0	6.6	0.3	20.1
		- тонн хуурай сүү	19.0	4.2	0.2	14.6
		- тонн цөцгийн тос	47.3	2.3	1.0	44.0
		- тонн бяслэг	55.5	5.5	1.0	49.0
		- тонн аарц	53.0	13.0	2.4	37.6
		- ааруул	60.0	15.0	2.4	42.6
		- тараг	11.0	6.0	0.5	4.5
		- зайрмаг	14.0	5.5	0.5	8.0
7	Гурилын үйлдвэр	- тонн гурил	2.78	0.05	2.5	0.23
		- тонн тэжээл	1.0	0.6	0.05	0.35
8	Тэжээлийн үйлдвэр	- тонн гахайн тэжээл	0.1	0.05	0.02	0.03
		- тонн загасны тэжээл	0.1	0.06	0.02	0.02
		- тонн бусад тэжээвэр амьтан	0.1	0.05	0.03	0.02

Тайлбар:

* "Технологийн хэрэгцээний ус" гэдэгт технологийн процесст шаардагдах усыг ойлгоно.

"Унд, ахуйн хэрэгцээний ус" гэдэгт хоол, унд бэлтгэх, хувцас хэрэглэл, гар угаах, усанд ороход хэрэглэх усыг ойлгоно.

"Техникийн хэрэгцээний ус" гэдэгт тоног, төхөөрөмжийн угаалга, ариутгалд ашиглах усыг ойлгоно.

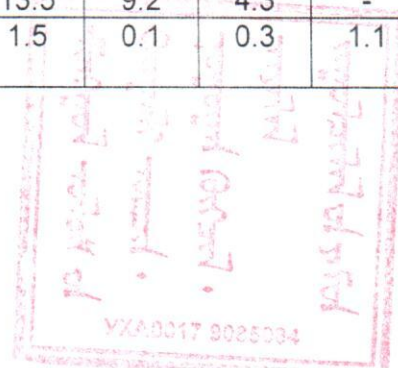
** Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрийн техникийн усанд хөргөлтөд ашиглах усны нормыг тооцов.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 4 дүгээр хавсралт

ХӨНГӨН ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м ³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м ³	Ахуйн хэрэгцээнд, м ³	Техникийн хэрэгцээнд, м ³
1	Ноосны үйлдвэр	- тонн ноолуур угаах	66.7	64.2	2.5	-
		- тонн ноос угаах	43.0	37.8	5.2	-
2	Хивсний үйлдвэр	- м ² хивс	4.63	2.45	2.18	-
3	Ээрмэлийн үйлдвэр	- тонн ээрмэл	146.5	-	10.4	136.1
4	Эсгий, эсгий гутлын үйлдвэр	- 1000 хос гутал	62.6	-	8.0	54.6
		- тонн эсгий /гар аргаар/	53.4	-	1.1	52.3
5	Үслэг эдлэл боловсруулах үйлдвэр /хурга, ишиг, хэрэм, тарвага, булга, үнэг, хярс, каракуль/	- 1000 ш том арьс	222.4	-	7.1	215.3
		- 1000 ш жижиг арьс	33.9	-	4.0	29.9
6	Шевро боловсруулах үйлдвэр	- тонн ямааны арьс	60.7	56.7	2.0	2.0
7	Шеврет боловсруулах үйлдвэр	- тонн хонины арьс	62.3	56.7	2.8	2.8
8	Хром-юфтийн үйлдвэр	- тонн үхрийн шир	41.4	37.0	2.2	2.2
9	Арьс боловсруулах үйлдвэр	- тонн арьс	77.3	-	2.0	75.3
10	Гутлын үйлдвэр	- 1000 хос гутал	15.0	-	9.0	6.0
11	Нэхий эдлэлийн үйлдвэр	- 1000 ш нэхий дээл	190.0	180.0	10.0	-
12	Сүлжмэл эдлэлийн үйлдвэр	- 1000 ш сүлжмэл эдлэл	29.3	24.8	4.5	-
13	Хими цэвэрлэгээний үйлдвэр	- тонн хувцас угаах	35.7	34.2	1.5	-
		- тонн хими цэвэрлэгээ	13.5	9.2	4.3	-
14	Гоо заслын бүтээгдэхүүний үйлдвэр	1000 ш гоо заслын бүтээгдэхүүн	1.5	0.1	0.3	1.1

15	Ахуйн болон гар нүүрний савангийн үйлдвэр	- тонн ахуйн саван	1.2	-	0.3	0.9
		- тонн гар нүүрийн саван	1.5	-	0.5	1.0
		- тонн угаалгын нунтаг	41.1	-	0.5	40.6
		- тонн угаалгын шингэн	1.0	-	0.3	0.7
		- 1000ш шүдний оо	2.5	-	0.9	1.6
		- 10000ш гутлын тос	1.5	-	0.4	1.1
16	Цахилгаан утас, кабель, гэрлийн мяндас боловсруулах үйлдвэр	- тонн цахилгаан утас	4.5	4.5	-	-
		- км гэрлийн мяндас	1.5	1.5	-	-
		- км кабель	6.0	6.0	-	-
17	Хуванцар бүтээгдэхүүний үйлдвэр	- тонн хуванцар хальс	30.0	22.2	3.5	4.3
		- тонн PVC	15.0	11.1	1.8	2.1
		- тонн хуванцар бүтээгдэхүүн	7.0	5.2	0.8	1.0
18	Хаягдал хуванцар дахин ашиглах үйлдвэр	тонн хаягдал хуванцар	1.0	-	-	-
19	Хаягдал цаас боловсруулах үйлдвэр	тонн цаас	45.2	-	0.2	45.0
20	Хаягдал яс дахин боловсруулах үйлдвэр	тонн яс	0.5	-	-	-
21	Цаас боловсруулах үйлдвэр	- тонн 00-ын цаас	30.0	-	-	-
		- тонн сонины цаас	20.0	-	-	-
		- тонн бичгийн цаас	35.0	-	-	-
		- тонн зэс хавтан	60.0	-	-	-
		- тонн боох цаас	25.0	-	-	-
		- тонн үрчгэр цаас	25.0	-	-	-
		- тонн цагаан картон	30.0	-	-	-
		- тонн картонон хайрцаг	25.0	-	-	-

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 5 дугаар хавсралт

ХҮНД ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

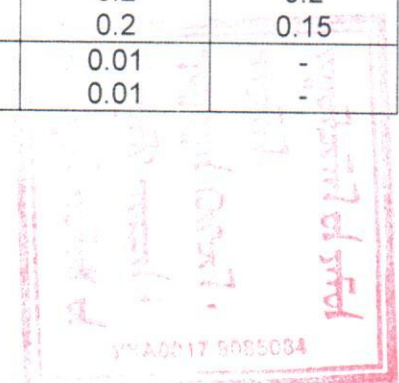
№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м ³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м ³	Ахуйн хэрэгцээнд, м ³	Техникийн хэрэгцээнд, м ³
1	Гангийн үйлдвэр	тонн ган	3.5	0.7	0.1	2.7
2	Ширэмний үйлдвэр	тонн ширэм	4.5	1.0	0.1	3.4
3	Төмөрлөгийн үйлдвэр	тонн бэлдмэл	4.7	1.0	0.1	3.6
4	Өнгөт металл, металл хайлуулах үйлдвэр	тонн зэс	15.0	-	-	-
		тонн хар тугалга	5.0	-	-	-
		тонн цинк	15.9	-	-	-
		тонн хөнгөн цагаан	23.0	-	-	-
		тонн хатуу хайлш	160.0	-	-	-
5	Өнгөт төмөрлөгийн үйлдвэр /хоёрдогч түүхий эдийг ашиглах/	тонн зэс	1.0	-	-	-
		тонн титан, магнет, ванади	2.0	-	-	-
		тонн цагаан тугалга	2.0	-	-	-
		тонн никель	152.0	-	-	-
		тонн хорголжин хүхрийн хүдэр	0.5	-	-	-
		тонн цинк	6.0	-	-	-

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 6 дугаар хавсралт

БАРИЛГЫН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Барилгын материал, үйлдвэрийн нэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³	
			Шууд системтэй	Эргэлтийн системтэй
1	Дээврийн хучлага, ус тусгаарлагч материалын үйлдвэр	тонн дээврийн хучлага, ус тусгаарлагч материал	24.0	16.0
2	Бетон зуурмагийн үйлдвэр	м ³ бетон	0.3	0.1
3	Хөнгөн бетоны үйлдвэр /автоклавын/	м ³ хөнгөн бетон гулдмай	1.1	-
4	Хөнгөн бетоны үйлдвэр /автоклавын бус/	- м ³ хөөсөн бетон гулдмай - м ³ хийт бетон гулдмай	0.2 0.2	-
5	Сүвэрхэг дүүргэгчтэй гулдмайн үйлдвэр	м ³ галт уулын шаарга, перлит, алевролит дүүргэгчтэй гулдмай	0.8	-
6	Цементийн үйлдвэр /нойтон арга/	тонн цемент	2.5	1.8
7	Цементийн үйлдвэр /хуурай арга/	тонн цемент	1.8	1.4
8	Керамик тоосгоны үйлдвэр	1000ш ердийн тоосго	0.8	0.4
9	Царууц тоосгоны үйлдвэр	1000ш царууц тоосго	1.6	-
10	Эрдэс хөвөнгийн үйлдвэр	1м ³ шилэн хөвөн	0.5	0.3
11	Барилгын шохойн үйлдвэр	тонн шохой	0.5	0.49
12	Төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр	- м төмөр бетон - м ³ цул бетон - буто бетон	4.2 0.2 0.2	3.6 0.2 0.15
13	Модон эдлэлийн үйлдвэр	- м ³ модон бүтээгдэхүүн - ширхэг модон гэрийн тавилга	0.01 0.01	- -

14	Фанерын үйлдвэр	- м ³ дунд зэргийн нягтшилтай - м ³ нягтшил сайтай - м ³ модон банз	0.9 5.0 50.0	0.6 3.5 35.0
15	Мебель, картон эдлэлийн үйлдвэр	м ² мебель картон	4.4	3.1
16	Шохойн лагшингийн үйлдвэр	м ³ шохойн лагшин	2.0	-
17	Хөөсөн полистирол хавтангийн үйлдвэр	1м ³ эдлэл	0.05	-
18	Барилгын ажилд хэрэглэх цавууны үйлдвэр	1 тн суурь, өнгөн үеийн цавуу /хуурай хольц/	0.02	-
19	Цонх, хаалганы үйлдвэр	1 м ² шил угаахад	1.1	0.9
20	Полимер хоолой	1 м хуванцар хоолой	0.03	0.02
21	Ган туйвангийн үйлдвэр	1 тн ган туйван	0.2	0.12
22	Бетоны химийн нэмэлтийн үйлдвэр	1 тн химийн бодис шингэлэхэд	хоногт 50 м ³	-
23	Орон сууцны барилгын угсралт	м ² ган бүтэц	1.5	-
		м ² тоосгон бүтэц	1.2	-
		м ² хүчитгэсэн бетон болон тоосгон бүтэц	0.8	-

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 7 дугаар хавсралт

АВТО ЗАМЫН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Замын ангилал	Ажлын нэр, хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³	
1	Хурдны зам болон I, II, III, IV, V зэргийн зам	м ³ далангийн ул хөрсийг услах	0.06	
2		м ³ зөөврийн шороогоор далан байгуулах	0.08	
3		м ³ хөлдөлтөөс хамгаалах үе байгуулах	0.08	
4		м ³ суурийн доод үе байгуулах	0.10	
5		м ³ буталсан чулуун суурь байгуулах	урьдчилан хольсон фракцаар	0.03
6			шигтгэх аргаар	0.06
7		м ³ цемент ба шохойгоор бэхжүүлсэн хольцоор суурь байгуулах	0.05	
8		м ³ асфальт бетон хольцоор хучилт байгуулах	0.01	
9		м ³ цемент бетон хучилт барих	бетон дэвсгэгчээр	0.45
10			Гараар	0.40
11		м ³ хайрган хөвөө байгуулах	0.09	

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 8 дугаар хавсралт

БИОБЭЛДМЭЛИЙН ҮЙЛДВЭРИЙН УСНЫ НОРМ

№	Бүтээгдэхүүний нэр	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
1	Уургийн бүтээгдэхүүн	тонн	10.0
2	Ферментийн бүтээгдэхүүн	тонн	15.7
3	Аминхүчлүүд	тонн	70.0
4	Бактерийн гаралтай бүтээгдэхүүн	тонн	56.0
5	Кальжуулсан сод	тонн	20.0
6	Хүхрийн хүчил	тонн	15.0
7	Баяжуулсан /өтгөрүүлсэн/ азотын хүчил	тонн	50.0
8	Давсны хүчил	тонн	3.0
9	Идэмхий натри	тонн	30.0

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 9 дүгээр хавсралт

ЭМ БЭЛДМЭЛИЙН ҮЙЛДВЭРИЙН УСНЫ НОРМ

№	Бүтээгдэхүүний нэр	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
1	Эм бэлдмэл, аминдэм	тонн	55.0
2	Антибиотик	тонн	3890
3	Биосинтетик антибиотик	тонн	1820
4	Ургамлын гаралтай эм бэлдмэл	тонн	6280
5	Хортон шавьж устгах эм бэлдмэлийн үйлдвэр	тонн	10.0
6	Эм	- 10000 хавтгай шахмал эм - 1000 лонх усан бэлдмэл - 10000 үрлэн бортого - 10000 лонх хандалсан эм - тонн хортон шавьж устгах эм	1.0 16.0 1.2 12.9 10.0

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 10 дугаар хавсралт

ГАЗРЫН ТОСНЫ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. Газрын тосны олборлолт*

Ажилбар	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
Цооногийн шингэн хагалбар	цооног, м ³	1470

Тайлбар: * Цооногийн ус шахалт ажилбарт шаардагдах усны хэрэглээг газрын тосны орд олборлолтын технологийн бүдүүвч, ордыг ашиглах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон төслийн бусад холбогдох баримт бичгийн дагуу сонгоно. Перфорацид зарцуулах усны хэмжээ ороогүй.

2. Газрын тосны боловсруулалт

Үйлдвэр	Нэгж бүтээгдэхүүн	Нэгж бүтээгдэхүүн боловсруулах усны хэмжээ, м ³
Газрын тос боловсруулах үйлдвэр	1 тн түүхий тос	10.0
Байгалийн хий боловсруулах үйлдвэр	10 мянган.м ³ байгалийн хий	31.2

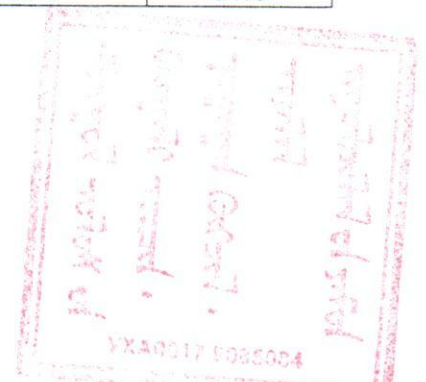
3. Газрын тосны бүтээгдэхүүний агуулахын ус хэрэглээний норм

3.1. Дамжуулах агуулах

Агуулахын хүчин чадал (жилийн ачаа эргэлтийн хэмжээгээр)	Жилийн дундаж усны хэрэглээ, м ³		
	Нийт	Үүнээс	
		Үйлдвэрлэл	Ахуй
100 мян.тн хүртэл	153.3	61.5	91.8
100-500 мян.тн	181.2	89.4	91.8
500-1000 мян.тн	225.8	185.7	40.1
1000-5000 мян.тн	208.6	185.7	22.9
5000-10000 мян.тн	96.3	88.1	8.2

3.2. Хуваарилах агуулах

Агуулахын хүчин чадал (жилийн ачаа эргэлтийн хэмжээгээр)	Жилийн дундаж усны хэрэглээ, м ³		
	Нийт	Үүнээс	
		Үйлдвэрлэл	Ахуй
30 мян.тн хүртэл	214.0	180.0	34.0
30-60 мян.тн	222.0	180.0	42.0
60-100 мян.тн	161.0	110.0	51.0
100-300 мян.тн ба түүнээс дээш	136.0	85.0	51.0

4. Газрын тосны эрэл, хайгуул, олборлолтын
 өрөмдлөгийн ус зарцуулалтын норм
 (өрөмдлөг хийх хоног тутамд 1 цооногт)

Ус хэрэглээний зориулалт	Ус зарцуулалтын норм, м ³
Шавар уусмал хэрэглэн өрөмдөхөд:	
- уусмалыг бөөнөөр бэлтгэх үед	43.0
- уусмалыг тусгайлан бэлтгэх үед**	72.0
Ус хэрэглэн өрөмдөхөд***:	
Хоногт 1,75-8цаг өрөмдөхөд	225.0
Цооногийн их засвар хийх үед	3.0

Тайлбар: Ус ашиглалтын жигд бусын итгэлцүүр $K_{цаг}$ дараах байдлаар авна:

** $K_{цаг} = 2,5$ хоёр шавар зуурагчтай үед, $K_{цаг} = 1,6$ таван шавар зуурагчтай үед.

*** $K_{цаг} = 2,5$ нэгэн зэрэг гурав хүртэл өрмийн төхөөрөмж ажиллаж байгаа үед,

$K_{цаг} = 1,5$ нэгэн зэрэг гурваас олон өрмийн төхөөрөмж ажиллаж байгаа үед.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 11 дүгээр хавсралт

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. МАЛЫН УС ХЭРЭГЛЭЭНИЙ НОРМ*

1.1. Бэлчээрийн мал сүргийн ус хэрэглээний норм, л/хоног

№	Малын төрөл	Хоногт услах тоо	Улирал			
			Зун	Намар	Хавар	Өвөл
1	Бог мал:					
	- хурга, ишиг	2	2.4	2.5	2.3	1.1
	- төлөг, борлон	2	3.5	3.4	3.2	1.7
	Нас гүйцсэн хонь, ямаа	2	3.7	3.5	3.5	2.0
2	Үхэр:					
	- тугал, бяруу	2	10.6	9.3	10.4	8.0
	- шүдлэн	1	20.7	16.3	21.6	13.5
	- гуна, гунж	1	25.5	27.7	22.5	19.5
	Нас гүйцсэн үхэр	1	34.5	29.0	36.0	26.0
3	Адуу:					
	- унага, даага	1	12.5	10.2	6.9	9.9
	- шүдлэн	1	31.5	25.5	17.0	17.3
	Нас гүйцсэн адуу	1	42.0	34.0	20.0	23.0
4	Тэмээ:					
	- ботго, тором	1	18.0	27.0	21.6	19.6
	- тайлаг	1	45.0	67.5	54.0	48.5
	Нас гүйцсэн тэмээ	1	60.0	90.0	72.0	65.0

Тайлбар: * Усны сав газрын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулахад хэрэглэнэ.

1.2. Суурин маллагаатай фермийн аж ахуйн ус хэрэглээний норм

1.2.1. Сүүний чиглэлээр*

№	Жилийн гарц, литр	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс	
			Усалгаанд	Арчилгаа цэвэрлэгээнд
1	3500	76.5	43.0	33.5
2	4000	83.5	48.0	35.5
3	5000	93.5	57.0	36.5
4	6000	98.5	60.0	38.5
5	7000	109.5	70.0	39.5

Тайлбар: * Маллагааны байранд гараар болон саалтуураар саахад хэрэглэнэ.

1.2.2. Махны чиглэлээр

№	Үхрийн нас	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс	
			Усалгаанд	Арчилгаа цэвэрлэгээнд
1	Тугал	20.0	12.0	8.0
2	Бяруу	32.5	25.0	7.5
3	Гуна, гунж	40.0	33.0	7.0
4	Бух	45.0	40.0	5.0
5	Үнээ	55.0	50.0	5.0

2. ТЭЖЭЭВЭР АМЬТНЫ УСНЫ НОРМ

2.1. Гахай услах норм*

№	Гахайн нас, хүйс	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс		
			Усалгаанд	Байрны угаалга цэвэрлэгээнд	Тэжээл бэлтгэлийн сав угаахад
1	Үржлийн бодон	25.0	10.0	7.5	7.5
2	Үржлийн насны мэгж	43.0	16.0	14.0	13.0
3	Нялх торой	5.0	2.0	1.5	1.5
4	Өсвөр насны бордсон гахай	15.0	6.0	4.5	4.5

Тайлбар: * Өрхийн аж ахуй, фермер, гахайн төрөлжсөн аж ахуйг энд хамааруулна.

2.2. Шувуу услах норм

№	Шувууны төрөл, нас		Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс		
				Усалгаа	Шувууны байрны нойтон цэвэрлэгээ	Услуурын нэг аяганд ногдох
1	Тахиа	Өндөглөгч	0.31	0.25	0.03	0.03
2		Махны	0.36	0.30	0.03	0.03
3	Цацагт хяруул		0.48	0.40	0.04	0.04
4	Нугас		1.92	1.60	0.16	0.16
5	Галуу		1.68	1.40	0.14	0.14
6	Гургуул		0.31	0.25	0.03	0.03
7	Тахианы дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.19	0.15	0.02	0.02
		10-22 долоо хоногтой	0.27	0.23	0.02	0.02
8	Цацагт хяруулын дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.27	0.23	0.02	0.02
		10-26 долоо хоногтой	0.55	0.45	0.05	0.05
9	Нугасны дэгдээхэй	1-8 долоо хоногтой	1.34	1.12	0.11	0.11
		9-28 долоо хоногтой	1.64	1.38	0.14	0.14
10	Галууны дэгдээхэй	1-10 долоо хоногтой	1.20	1.00	0.10	0.10
		11-34 долоо хоногтой	1.80	1.50	0.15	0.15
11	Гургуулын дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.19	0.15	0.02	0.02
		10-30 долоо хоногтой	0.21	0.17	0.02	0.02

3. ГАЗАР ТАРИАЛАНГИЙН УСНЫ НОРМ

3.1. Таримал ургамлын услалтын норм, м³/га

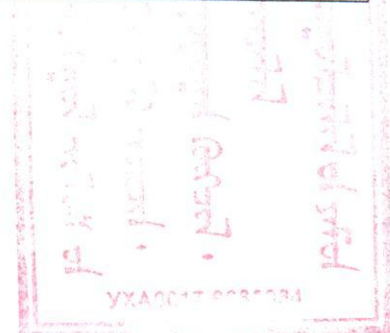
№	Таримлын нэр	Мелиорацийн муж*				
		Алтай Хангай	Төв	Баруун	Умард говь	Өмнөд говь
1	Үр тарианы төрлийн ургамал	1800-2000	2000-2400	2500-2800	2600-3000	4100-4400
2	Эрдэнэ шиш	1800-2000	2600-2900	2800-3100	2900-3200	3200-3600
3	Нэг болон олон наст тэжээлийн ургамал	2400-2900	3000-3300	3500-4000	3600-4100	3800-4200
4	Төмс /гадаргын усалгаа/	2000-2400	2500-3000	3100-3400	3200-3600	4000-4500
5	Хүнсний ногоо /байцаа/	2200-2500	2600-3200	3500-3900	3600-4000	-

Тайлбар: * Усалгааны нормын дээд, доод хязгаарыг тухайн жилийн хур тунадасны хэмжээнээс хамааруулан тооцно.

3.2. Төмсийг бороожуулах аргаар услах норм*

№	Услах тоо	1 удаа	2 удаа	3 удаа	4 удаа	5 удаа	6 удаа
1	Усалгааны норм, м ³ /га	700.0	600.0	550.0	600.0	520.0	500.0

Тайлбар: * Ургамал ургах, боловсрох хугацаанаас хамаарна.

3.3. Зарим нэрийн хүнсний ногоо услах норм*

№	Хүнсний ногооны нэр	Нэг удаа услах норм, м ³ /га
1	Саримс, сонгино	120.0-300.0
2	Лууван	190.0-340.0
3	Манжин	250.0-310.0
4	Чинжүү	250.0-300.0
5	Өргөст хэмх	250.0-300.0
6	Улаан лооль	350.0-500.0

* Хүлэмжинд тариалж ургуулах хүнсний ногооны ус хэрэглээг тооцно.

3.4. Үрэнд тариалсан зусах рапсын услалтын норм*

№	Услах тоо	9 удаа
1	Услах норм, м ³ /га	3050-3440

Тайлбар: * Таримлын зориулалт, ургалтын хугацаа, тухайн жилийн хур тунадасны хэмжээг харгалзан тооцно.

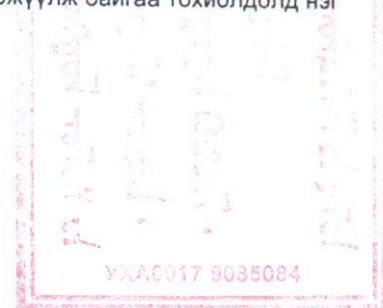
3.5. Чацаргана услах норм

№	Усалгаа хийх хугацаа	Услах норм, л/мод
1	Нахиа задрахын өмнөхөн задарч байх үе 04 дүгээр сарын 20-оос 30-ны хугацаанд	60.0
2	Мод цэцэглэхийн өмнө 05 дугаар сарын 10-аас 20-ны хугацаанд	40.0
3	Мод цэцэглэж дуусаад мөчрийн өсөлт эхлэх үед 06 дугаар сарын 05-аас 15-ны хугацаанд	30.0
4	Үр тогтож үрэвч томрох үед 06 дугаар сарын 15-аас 07 дугаар сарын 01-ний хугацаанд	50.0
5	Жимсний өнгө шаравтар болон хувирч эхлэх үед 07 дугаар сарын 15-аас 08 дугаар сарын 01-ний хугацаанд	30.0
6	Ургамал ургалтын өсөлт зогсох үед 09 дүгээр сарын 15-аас 10 дугаар сарын 15-ны хооронд цэнэг усалгаа хийх	60.0

3.6. Мод үржүүлэхэд зарцуулах усны норм

№	Модны төрөл	Ургалтын үе	Усалгааны норм, 1 ширхэг мод/литр			
			Элсэрхэг	Хөнгөн шавранцар	Дунд шавранцар	Хүнд шавранцар
1	Шилмүүст мод	1	35.0	30.0	25.0	20.0
		2	30.0	25.0	20.0	15.0
		3	40.0	35.0	30.0	25.0
2	Навчит мод	1	45.0	35.0	30.0	25.0
		2	40.0	30.0	25.0	20.0
		3	50.0	45.0	40.0	35.0

Тайлбар: Усалгааг ургамал ургалтын хугацаанд буюу 9 дүгээр сар хүртэл үргэлжлүүлэн хийнэ. Үрийн хэсэгт эхний жил 14-16 удаа, элсэн хөрсөнд усалгааны тоог 17-18 хүртэл нэмэгдүүлж, шаварлаг хүнд хөрсөнд 8-9 хүртэл цөөрүүлж болно. Мод, бут, жимс, жимсгэнийн мөчрийн тайрдсаар үржүүлж байгаа тохиолдолд нэг удаагийн усалгааг 1м²-т 60 литр байхаар тооцно.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 12 дугаар хавсралт

ОРОН СУУЦ, НИЙТИЙН БАЙР, ГЭР ХОРООЛЛЫН УСНЫ НОРМ

№	Ус хэрэглээний нэр, төрөл	Ус хэрэглээний хоногийн дундаж норм, л/хоног/хүн
1	Төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуургын төвлөрсөн системд холбогдсон орон сууц	200.0
2	Хүйтэн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдсон байр, ус халаагууртай, усанд орох онгоцтой орон сууц	150.0
3	Хүйтэн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдсон нийтийн байр	80.0
4	Төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдоогүй орон сууц	50.0
5	Ус түгээх байрнаас хангагддаг гэр хороолол	30.0
6	Худаг, булаг зэрэг уснаас зөврөөр хангагддаг гэр хороолол	20.0

Тайлбар: Оюутны дотуур байрны ус хэрэглээг тухайн барилгын тохижилтын зэрэглэлээс хамааруулан энэхүү нормоор тооцно.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/301 дугаар тушаалын 13 дугаар хавсралт

ЗҮЛЭГЖҮҮЛЭЛТ, ЗАМ, ТАЛБАЙН УСАЛГААНЫ НОРМ

№	Усалгааны төрөл	Хэмжих нэгж	Усалгааны норм, литр
1	Цэцэрлэг, зүлэг ногоо услах	м ²	4.0
2	Цэцгийн мандал	м ²	4.0
3	Суулгац	ширхэг	40.0
4	10-30 насны мод	ширхэг	50.0
5	30-аас дээш насны мод	ширхэг	40.0
6	Бут, сөөг	ширхэг	15.0
7	Гудамж, зам, талбай*	м ²	2.0
8	Хүлэмжийн суулгац	хоног	15.0
9	Шилэн хүлэмжийн таримал	хоног	6.0

Тайлбар: * Уул уурхай, зам, барилгын угсралтын ажлын үеийн тоосжилт дарах усны нормыг энд хамааруулна.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
 аялал жуулчлалын сайдын
 2015 оны 07 дугаар сарын 30 ны өдрийн
 А/30/ дугаар тушаалын 14 дүгээр хавсралт

НИЙТИЙН БОЛОН АХУЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ГАЗРУУДЫН
 УС ХЭРЭГЛЭЭНИЙ НОРМ

№	Үйлчилгээний төрөл	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ
1	Өрөөндөө онгоц, шүршүүртэй зочид буудал	зочин, л/хон	200.0
2	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй зочид буудал	зочин, л/хон	180.0
3	Онгоц шүршүүргүй зочид буудал	зочин, л/хон	45.0
4	Нийтийн халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	180.0
5	Эмчилгээ чийрэгжүүлэлтийн зориулалттай халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	290.0
6	Тусдаа өрөөтэй шүршүүр халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	360.0
7	Үсчин	үйлчлүүлэгч, л	35.0
8	Гоо сайхны салон	үйлчлүүлэгч, л	40.0
9	Маникюр	үйлчлүүлэгч, л	20.0
10	Педикюр /хөл угаах, ванн/	үйлчлүүлэгч, л	100.0
11	Зурагчин	зурагчин, л	50.0
12	Кино театр, музей, видео	үзэгч, л	4.0
13	Театр, цирк	үзэгч, л	10.0
14	Соёлын ордон	үзэгч, л	8.6
15	Өдрийн ажиллагаатай цэцэрлэг	хүүхэд, л/хон	75.0
16	Байнгын ажиллагаатай цэцэрлэг	хүүхэд, л/хон	150.0
17	Сургууль	сурагч, л/хон	20.0
18	Нэгдсэн эмнэлэг, явууд эмчлүүлэх газар	өвчтөн, л/хон	13.0
19	Эмнэлэг, эмнэлгийн газар (онгоц, шүршүүртэй)	ор, л/хон	200.0
20	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй эмнэлэг	ор, л/хон	180.0

21	Цайны газар	таваг хоол, л	16.0
22	Бар, зоогийн газар	таваг хоол, л	25.0
23	Амралт, сувиллын газар	амрагч, л/хон	200.0
24	Өрөөндөө онгоц, шүршүүртэй жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	200.0
25	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	180.0
26	Гэр сууц бүхий жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	45.0
27	Бүрэн автомат ажиллагаатай угаалгын газар	1кг хуурай хувцас/л	75.0
28	Хагас автомат ажиллагаатай угаалгын газар	1кг хуурай хувцас/л	85.0
29	Эм бэлдэх	1 ажиллагч/л	12.0
30	Эмийн лаборатори	1 ажиллагч/л	250.0
31	Албан байгууллага /захиргааны барилга/	1 ажилтан/л	80.0
32	Эрдэм шинжилгээний хүрээлэн	1 ажилтан/л	80.0
33	Лаборатори	1 ажилтан/л	300.0
34	Бага оврын зуух	1тн. уур/м ³ 1Гкал дулаан/м ³	1.3 2.0
35	Хөнгөн суудлын машин угаалга	машин/ л	180.0
36	Микро автобус угаалга	машин/л	220.0
37	Автобус, хүнд даацын машин угаалга	машин/л	320.0
38	5000м ² талбайтай дэлгүүр	м ² , л/хоног	13.0
39	1000-5000м ² талбайтай дэлгүүр	м ² , л/хоног	10.0
40	1000м ² -с бага талбай дэлгүүр	м ² , л/хоног	8.0
41	Төрөлжсөн жижиг зах дэлгүүр	м ² , л/хоног	12.0
42	Усан бассейн	хүн, л/хоног	15.0
43	Спорт заал	м ² , л/хоног	2.0
44	Бар, шөнийн клуб, бүжгийн заал, бусад	м ² , л/хоног	8.0
45	Боулинг, билльярд, подвалд үйл ажиллагаа эрхэлдэг үйлчилгээний газар	м ² , л/хоног	20.0

Бүртгэлийн дугаар 407/447

Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, ПОПУЛАЦИЙН

АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

23

ХУУЛБАР ҮНЭН

ТЗУГ-ЫН ДАРГА

(гарын үсэг)

(нэр)

20... оны ... сарын ... ны өдөр